

nube: Sakgý-Isaccea (XIIIe-XIVe siècles)", *Actes du XIe congrès international du numismatique*, Louvain-la-Neuve 1993, s. 291-304; a.mlf., "Numismatical contributions to the History of Eastern Europe at the end of the 13th Century", *Revue roumaine d'histoire*, XXVI, Bucarest 1987, s. 245-258; I. Mélikoff, "Qui était Sari Saltuk? Quelques remarques sur les manuscrits du Saltukname", *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Ménage* (ed. C. Heywood – C. Imber), Istanbul 1994, s. 231-238; Ahmet T. Karamustafa, *God's Unruly Friends: Dervish Groups in the Islamic Later Middle Period, 1200-1500*, Salt Lake City 1994, s. 44-46, 67-70; Maria Batca, "Romanya-Dobruđa Türk Topluluğunun Toplumsal Hafızasında Sari Saltuk Baba, Babadağ Şehrinin Kuruluş Efsanesi", *I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliaları Kongresi Bildirileri*, Ankara 1998, s. 75-84; Şükrü Halûk Akalın, "Sari Saltuk'un Türbe ve Makamları Üzerine", a.e., s. 10-24; a.mlf., "Sledite na Sari Saltuk b Rumelija i Svetata obitel na Sveti Naum / Sari Saltuk v Ohrid", *Islam i Kultura: Izsledvanija* (ed. G. Lozanova – L. Mikov), Sofia 1999, s. 26-51 (English summary: "The Thraces of Sari Saltuk in Roumelia and the Holy Cloister of Saint Naum/Sari Saltuk in Ohrid"); M. Kiel, "Sari Saltuk: Pionier des Islams auf dem Balkan, im 13. Jahrhundert, mit Materialien von Berndt Radtke", *Aleviler: Alewiten* (haz. Erhard Franz – İsmail Engin), Hamburg 2000, s. 253-286; a.mlf., "Ottoman Urban Development and the Cult of a Heterodox Sufi Saint: Sari Saltuk Dede and Towns of Isakçe and Babadağ in the Northern Dobruđa", *Syncretismes et hérésies dans l'orient seldjokide et ottoman (XIVe-XVIIIe siècle)* (ed. Gilles Veinstein), Paris 2005, s. 283-298; a.mlf., "Sari Saltuk ve Erken Bektaşilik Üzerine Notlar" (trc. Fikret Elpe), *TDA*, II (1980), s. 25-36; Mehmet Z. İbrahimgil, "Balkanlar'da Sari Saltuk Türbeleri", *Balkanlar'da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 2001, s. 375-390; a.mlf., "Amavutluk Krıya'daki Sari Saltuk Külliyesi", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri*, İstanbul 2002, s. 87-96; Theodor Seif, "Der Abschnitt über die Osman in Şükrüllah's persische Universal-Geschichte", *MOG*, II (1926), s. 111; P. Mutaftçev, "Dobrotič-Dobrotica, et la Dobruđa", *Revue des études slaves*, VII, Paris 1927, s. 27-41; a.mlf., "Izvestieto na Abulfed za grad Isakča", *Izbrani Proizvedenija*, II, Sofia 1973, s. 683-684; Fuad Köprülü, "Anadolu Selçuklular Tarihinin Yerli Kaynakları", *TTK Belleten*, VII/27 (1943), s. 379-458; C. Brockelmann, "Das Altosmanische Volksbuch Menâqib-i Gazavat-i Sultan Sari Saltıq Gazi", *Miscellanea Academica Berolinensia*, II/2, Berlin 1950, s. 168-193; M. Tayyib Okıç, "San Saltuk'a Ait Bir Fetva", *AÜİFD*, I (1952), s. 48-58; a.mlf., "Bir Tenkidin Tenkidi", a.e., II (1953), s. 219-290; N. Beldiceanu, "La conquête des cités marchandes de Kilia et Cetatea Alba (Akkirman) par Bayezid II", *Südst-Forschungen*, XXIII, München 1964, s. 36-90; Ahmet Yaşar Ocak, "San Saltuk ve Saltuknâme", *TK*, XVII/197 (1979), s. 10-19; Veli Saltık, "Sari Saltuk ve Saltuklular", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, sy. 34, Ankara 2005, s. 11-31; G. Leiser, "Sari Şaltuk Dede", *El²* (Ing.), IX, 61-62.

MACHIEL KIEL

SARICA KEMAL

(ö. 894/1489'dan sonra)

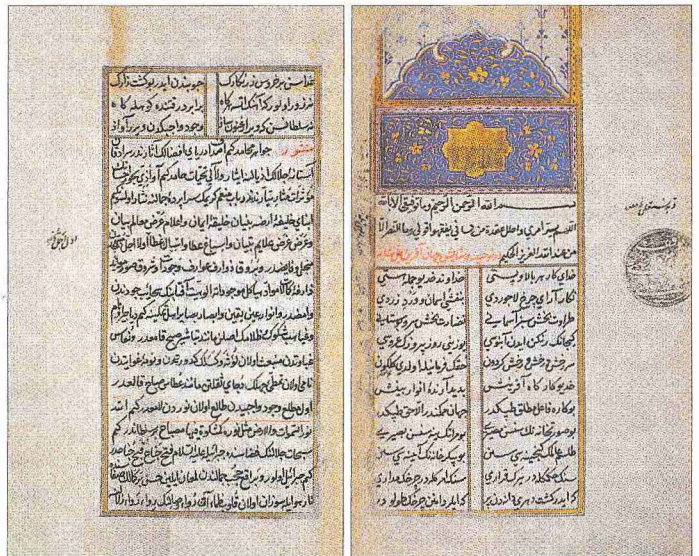
Divan şairi.

Kemâl-i Zerd ve Mevlânâ Kemal olarak anılır. Hayatına dair çok az bilgi mevcut olup Saruhan vilâyetine bağlı Bergama'dandır. Latîfî, Edirneli olduğunu söyleyenlerin bulunduğunu, ancak, "Her diyârın bir metâ-i hâssı var lâbüd Kemâl / Hâk ü âb-ı Bergama mahbûb ile şâir kopar" beytinin de gösterdiği gibi Bergamalı olduğunu söyler (Tezkire, s. 466). Sehi Bey'e göre Fâtih Sultan Mehmed'in sadrazamı Mahmud Paşa'nın musâhibi ve gılman sarayının hocası idi. Paşanın ölümünden (878/1474) sonra onun çiftliği ve bağlı köylerinin bulunduğu Hasköy (Bulgaristan) kasabasına yerleşmiş ve burada ziraatla uğraşmıştır. Latîfî ve Kınalızâde Hasan Çelebi'ye göre ise ölünceye kadar Mahmud Paşa'nın Hasköy'de yaptırmış olduğu medresede öğretimle meşgul olmuştur. Dönemin kaynaklarında Sarica Kemal'in ölüm tarihiyle ilgili bilgi yoktur. *Belâgatnâme* adlı eserini 894'te (1489) tamamladığına göre bu tarihten sonra ölmüş olacağından *Sicill-i Osmânî*'nin verdiği 880 (1475) yılı yanlıştır. Kaynaklarda bir tarikata bağlılığından bahsedilmese de divançesindeki bazı beyitler Mevlevîlik'le irtibatını düşündürmektedir (Walsh, III [1979], s. 404). Bazı nazîre mecmualarında şiirlerinin Kemâl-i Derviş ve Şeyh Kemal başlığı altında verilmesi de bu ihtimali kuvvetlendirmektedir (Anhegger, bk. bibl.). Sarica Kemal'in divan tertip edip etmediği bilinmemektedir. Latîfî dışındaki tezkire yazarları bir divanı olduğundan

söz etmez. Sehi, Sarica Kemal'in şairliğinden bahsederken gazelde ve meselde eşsiz olduğunu söyler. Latîfî de onun şiirlerini mübalağalı bir şekilde över. Âfî Mustafa Efendi ise devrin şairlerinden beğenildiğini belirtir.

Eserleri. 1. Divançe. İki nüshası mevcuttur (John Rylands Library, Manchester, Turkish Manuscripts, nr. 62, vr. 406^a-436^b; İÜ Ktp., TY, nr. 759, s. 60-90). Kanûnî Sultan Süleyman döneminde derlenen *Per-vâne Bey* mecmuasında Sarica Kemal'in çok sayıda gazelinin bulunması eldeki divançelerin onun bütün gazellerini kapsadığını göstermektedir. Âşık Çelebi, "Mahmud Paşa hakkında mersiyeleri vardır ve ekser-i nazmında Mahmud Paşa hakkında izhâr-ı âsâr-ı terbiyetleri vardır" dediğine göre Sarica Kemal'in kasideleri ve divançede yer almayan başka şiirleri de mevcuttur. Bilinen iki nüsha esas alınarak John R. Walsh tarafından neşredilen divançede (bk. bibl.) 146 gazel, bir murabba ve Bergama için yazdığı manzum bir mektup yer almaktadır. Robert Anhegger, J. R. Walsh neşrini *Câmiu'n-nezâir*, *Mecmûatü'n-nezâir* gibi nazîre mecmuaları ve bazı şiir mecmualarıyla karşılaştırmış ve nüsha farklarını göstermiştir. İsmail Ulutaş eser üzerine gramer bakımından bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (*Sarica Kemal Divançesi'nin Gramatikal İndeksi*, 1992, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). **2. Belâgatnâme.** Fazlullah el-Hüseynî el-Kazvinî'nin XIV. yüzyıl başlarında yazdığı *el-Mu'cem fi âşâri mülûki'l-'Acem* adlı eserinin Türkçe çevirisi olup iki nüshası bilinmektedir (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1465; Pertsch, s. 254). Âşık Çelebi her ne kadar bu tercüme-yi be-

Sarica
Kemal'in
Belâgatnâme
adlı eserinin
ilk iki sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Kadızaade
Mehmed
Efendi,
nr. 354)

ğenmiyorsa da Latîfî eserden uzunca bahsedip inşa alanında çok başarılı sayıldığını ve ağıdalı nesrinin herkesçe anlaşılabilirliğini ifade eder. *Belâgatnâme*, Sarıca Kemal'in nesri kullanmada şiirden daha başarılı olduğunu gösterir (Walsh, III [1979], s. 405). Bazı araştırmalarda Sarıca Kemal, II. Bayezid döneminde yaşayan *Selâtin-nâme* müellifi Kemal ile karıştırılmış ve *Selâtin-nâme* Sarıca Kemal'e ait gibi gösterilmiştir. Bu konuya ilk defa dikkat çeken R. Anhegger, *Selâtin-nâme*'nin Sarıca Kemal'e ait olamayacağını delilleriyle ortaya koymasına rağmen bu yanlış daha sonra da tekrarlanmıştır (TDEA, V, 270; Öztürk, Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, s. 222). Çok basit bir üslûpla yazılmış olan *Selâtin-nâme* ile Sarıca Kemal'in *Belâgatnâme*'sinin ve gazellerinin karıştırılması bu eserin Sarıca Kemal'e ait olmayacağını ortaya koymaktadır (Walsh, III [1979], s. 405). *Selâtin-nâme*'nin neşrinde de eserin müellifi Kemal olarak gösterilmiştir (XV. Yüzyıl Tarihçilerinden Kemal: *Selâtin-nâme*, haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001). Kınalızâde Hasan Çelebi'den naklen Sarıca Kemal'in *Nazar-ı Kimyâ* adlı bir eseri olduğundan bahsedilirse de (TDEA, V, 270) böyle bir eser mevcut değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehî, *Tezkire* (Kut), s. 217-218; Latîfî, *Tezkire-tü's-şu'arâ ve tabîratü'n-nuzamâ* (haz. Rıdvan Canım), Ankara 2000, s. 466-469; Filiz Kılıç, *Meşâ'irü's-şu'arâ. İnceleme, Tenkidli Metin* (doktora tezi, 1994), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 366-367; Kınalızâde, *Tezkire*, II, 820-822; *Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım* (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 142; W. Pertsch, *Verzeichniss der Türkischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, Berlin 1889, s. 254; *Sicill-i Osmânî*, IV, 78; *Osmanlı Müellifleri*, II, 277; TYDK, I, 31-32; Fahir İz – Günay Kut, "Sarıca Kemal", *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul 1985, II, 176-177; Gönül Tekin, "Fatih Devri Edebiyatı", *İstanbul Armağanı: Fetih ve Fatih* (haz. Mustafa Armağan), İstanbul 1995, I, 202-203; Necdet Öztürk, "II. Bayezid Devri Tarihçilerinden Sarıca Kemâl", Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, İstanbul 1995, s. 221-223; a.m.f., "Osmanlı Tarih Kaynağı Olarak *Selâtin-nâme*", *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi, Bildiriler* (haz. Alâaddin Aköz v.dğr.), Konya 2000, s. 61-67; Robert Anhegger, "Selâtin-nâme Müellifi Kemal", *TDED*, IV/4 (1952), s. 447-449; a.m.f., "Weiteres zu Kemal-i Zerd", *TÜBA*, VI (1982), s. 15-43; J. R. Walsh, "The *Divânçe-i Kemâl-i Zerd* (Sarıca Kemal)", a.e., III (1979), s. 403-442; Nuri Akbayer, "Kemâl", *TDEA*, V, 270.

İSMAİL E. ERÜNSAL

SARIGÖREZ NÜREDDİN EFENDİ

(ö. 928/1522)

Osmanlı âlimi.

Aslen Karesi sancağından olup babasının adı Yûsuf'tur. Sarışın ve kısa boylu olması sebebiyle "Sarigörez" lakabıyla tanınmıştır. Fetvalarındaki imzasına göre asıl adı Hamza'dır. Nüreddin'in ise sıfatı olduğu anlaşılmaktadır. Dönemin meşhur âlimleri Hoca-zâde Muslihuddin Efendi, Hatib-zâde Muhyiddin Efendi ve Sinan Paşa'nın derslerine devam edip hizmetlerinde bulunarak kendini yetiştirdi. Sinan Paşa, Fâtih Sultan Mehmed'in saltanatı sonlarında 882-886 (1477-1481) yılları arasında mevki ve itibarını kaybederek İstanbul'dan uzaklaştırıldığında vefakâr talebesi Molla Lutfi gibi Sarigörez de onun yanında bulundu. II. Bayezid zamanında Sinan Paşa'nın ikbali yeniden parlayıp Sivrihisar kadılığından Edirne Dârülhadis Medresesi'ne müderris tayin edilince onun müdi oldu ve mülâzemet aldı. Molla Yegân'ın daha sonra Hızır Bey ile oğlu Sinan Paşa'nın sürdürdüğü Fenârî mektebine intisap etti.

Tahsilini tamamlamasının ardından müderris olarak bazı küçük dereceli medreselerde görev yaptı. Bursa'da Bayezid Medresesi, Edirne'de Dârülhadis Medresesi ve İstanbul'da Sahn-ı Semân Akdeniz Başkurşunlu Medresesi müderrisliklerinde bulunarak birçok talebe yetiştirdi. Son müderrisliği sırasında 913 ve 914'te (1507 ve 1508) padişah in'amı ile ödüllendirildi; II. Bayezid'in itimat ve takdirini kazandı. II. Bayezid onu, o sırada taht için kardeşleriyle rekabet halinde olan ve Şehzade Ahmed'in tercih edileceğini anlayınca Trabzon'dan Kefe'ye geçip kendisini ziyaret etmek üzere İstanbul'a gelmek isteyen Şehzade Selim'e nasihat için gönderdi (917/1511). Burada Selim ile görüşüp Trabzon'a sancağına geri dönmesi yolunda nasihatte bulundu; ayrıca bazı kaynaklara göre babasını İstanbul'da ziyaret etmesinin fitneye yol açma ihtimalinin yüksek olması sebebiyle kendisine izin verilmediğini bildirdi. Bazı kaynaklarda, şehzadenin ona on-on beş yıldan beri babasını görmediğini söyleyip bu durumda sıla-i rahime engel olunup olunmayacağı konusunda fetva istediği, Sarigörez'in de, "Şer'i bakımından kimse engel olamaz" cevabını verdiği belirtilir. Sarigörez'in Selim ile yaptığı temaslardan onun Şehzade Ahmed'e verilen miktarda dirlik istediği, aksi takdirde Çerkeskırman ve Mankırman hisarlarını ele

geçirerek burada bir müstakil beylik kurma arzusunda olduğu ortaya çıkmıştı.

Nüreddin Efendi, bu hassas görevi yerine getirip döndükten sonra müderrislikten emekli oldu ve hemen ardından İstanbul kadılığına tayin edildi. Bu görevde iken İstanbul'a ait bazı vakfiyeleri onayladığı dikkati çeker (*İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, nr. 2107, 2117). Bir süre sonra Anadolu kazaskerliğine, ardından Rumeli kazaskerliğine getirildi. Bu sırada 920'de (1514) Safevîler'e ve kızılbaşlara karşı verdiği sert fetvası büyük yankı uyandırdı. Şah İsmâ'il'in dinî-siyasî hareketi karşısında Osmanlı tarafının düşünce ve yaklaşımını yansıtan, şekil ve muhteva bakımından bir fetvadan ziyade beyannâme niteliğinde olan bu dinî-hukukî metinde Sarigörez, kızılbaşların ve reisleri olan İsmâ'il'in Hz. Peygamber'in sünnetini ve Kur'an'ı istihfaf ettiklerini, haram kılınan bazı hususları helâl kabul ettiklerini, ulemâya ihanet edip mescidleri yaktıklarını, ilk iki halifeye çok ağır hakaretlerde bulunduklarını, Hz. Âişe'ye de iftira ettiklerini, Resûl-i Ekrem'in tebliğ ettiği dini kaldırmak istediklerini delilleriyle sıralamış, cevap veya hüküm olarak ise bu taifenin dinden uzaklaştığını, bunlarla mücadelenin, cemaatlerini dağıtmanın ve katillerinin farz olduğunu, mallarının gaziler arasında dağıtılması gerektiğini bildirmiştir (Tekindağ, XVII/22 [1968], s. 54).

Kazaskerlikte bulunduğu sırada askerin şer'i ve hukukî işleriyle yakından ilgilendiği, yaptığı tayinlerde liyakati ve ilmi seviyeyi daima gözettiği ifade edilir (Mecdî, s. 315). Yavuz Sultan Selim ile aralarında geçen bir olay üzerine Rumeli kazaskerliğinden ayrılmak zorunda kaldı. Öğretim hayatına dönerek Sahn-ı Semân'a yevmî 120 akçe ile müderris olduysa da bir müddet sonra tekrar İstanbul kadısı olup bir süre bu makamda kaldı, ardından yevmî 120 akçe ücretle İstanbul kadılığından mâzul oldu. Bu görevinden ayrılmasının sebebi muhtemelen Semendire Beyi Bâfi Bey davasında rüşvet aldığı yolundaki iddialardır. Yaptığı zulüm dolayısıyla halk tarafından padişaha şikâyet edilen Bâfi Bey'in davasını görmekle vazifelendirilen Sarigörez soruşturma sırasında Bâfi Bey'den 50.000 akçe alarak şikâyetçilerini haksız çıkarmıştı (TSMA, nr. E. 6304). Bu olayın doğru olup olmadığı konusunda başka bir bilgiye rastlanmamakla birlikte rüşvet iddiasının görevden alınmasına yol açtığı söylenebilir. Bundan sonra bir süre daha yaşadı ve 928'de (1522) vefat etti. İstanbul Kuzta-ş'ında Çıkrıkçı Kemâleddin'in inşa ettirdi-

SARICA PAŞA

(bk. SARUCA PAŞA).